

DUBBELTRAST

(T u r d u s v . v i s c i v o r u s L.)

Lokalnamn : Gråstare

Dubbeltrasten skall på 1870-talet ha förekommit mycket sparsamt i Väderstad och arten omnämns på 1880-talet även från Omberg (SUNDSTRÖM 1888). Under perioden 1945-55 iaktogs enstaka eller några få dubbeltrastar vid flera tillfällen på vårsträcket i mars-april vid Tåkern (B WAHLIN opubl. mskr.). Under de senaste 20 åren har dubbeltrasten uppträtt fåtaligt men regelbundet vid sjön under våren från slutet av mars till början av maj , på hösten finns bara några enstaka observationer från oktober och november (se diagr.). Inga observationer som tyder på häckning i Tåkerns närhet är kända.

B J Ö R K T R A S T

(T u r d u s p i l a r i s L.)

Lokalnamn : Snöskata , Gråstare

Denna art skall på 1860- och 70-talen ha förekommit allmänt i Väderstad (SCHÖTT 1909, SUNDSTRÖM 1888). På 1880-talet förekom björktrasten på Omberg och var vintertid allmän i Vadstena (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 var den den talrikaste trasten vid Tåkern och kolonihäckning förekom vid Holmsör och Hovgården samt på Lindön och Säbyön (SÖDERBERG 1929). Vid Holmsör omnämns björktrasten åter som häckande 1914 och på Lindön 1915 (ENGHOLM 1916, NYQVIST 1914). Därefter finns inga upplysningar om arten förrän på 1950-talet då björktrasten häckade talrikt i strandskogen , och uppträdde i stora skaror under övriga delar av året (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden torde däremot björktrast , koltrast och taltrast häcka ungefär lika talrikt i strandskogen , utanför häckningstiden är dock björktrasten den utan jämförelse talrikast förekommande av trastarterna (se diagr.). I synnerhet i september-oktober och i februari-april uppträder björktrasten i stort antal vid Tåkern .

TALTRAST

(T u r d u s p h . p h i l o m e l o s C. L. Brehm)

Lokalnamn : Klådra , Klådra

Taltrasten häckade på Omberg på 1820-talet (BOHMAN 1829, 1840), och arten uppges även ha varit allmän i Väderstad på 1870-talet (SUNDSTRÖM 1888). Likaledes förekom taltrasten på Omberg och i Vadstena under det följande årtiondet (SUNDSTRÖM 1888). Taltrasten häckade 1908-09 vid Tåkern , men fåtaligare än björktrasten (SÖDERBERG 1929). På 1950-talet häckade taltrasten sparsamt i strandskogen och på Omberg (HEDBERG 1950 , B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden häckar taltrasten tämligen allmänt i strandskogarna , och torde vara ungefär lika talrik som häckfågel som kol- och björktrast . Utanför häckningstid är taltrasten dock betydligt fåtaligare än björktrasten . Ett relativt starkt vårsträck passe-

rar trakten i april , medan höststräcket i mycket obetydlig utsträckning avsatt några spår i observationsmaterialet (se diagr.). Inte heller har arten veterligen övervintrat i trakten , åtminstone inte på senare år.

RÖDVIINGETRAST

(*T u r d u s i . i l i a c u s L.*)

Arten har sedan länge förekommit i trakten på sträcket (SUNDSTRÖM 1888). I samband med rödvingetrastens expansion mot S som häckfågel i slutet av 1950-talet etablerade sig arten även som häckande vid Tåkern . Den första kända häckningen skedde 1959 då ett bo anträffades vid Svälinge 18.5 och nyss flygga juv. sågs på samma plats i juni (ANDERSSON & ANDERSSON 1961 , MBF Journal). År 1961 konstaterades tre häckningar vid Svälinge , varav dock åtminstone två misslyckades , och samma år förekom minst ytterligare en häckning i Herrestad och en i Hov (O G ERIKSSON 1963 , V OLSSON 1963 , ÖSTERLÖF 1971 , TRÄFF 1962 , MBF Journal C ELDERUD in litt.) . Följande år hördes sjungande rödvingetrastar vid Svälinge och Glånås (C ELDERUD in litt.) och sedan dess har arten spritt sig till allt flera lokaler i strandskogen . Flera bofynd har gjorts den senaste tioårsperioden och rödvingetrasten får i nutiden betraktas som en sparsam men regelbunden häckare i Tåkerns strandskogar , kanske i synnerhet längs sjöns sydsida . Om artens förekomst på sträcket finns få äldre uppgifter , 1954-55 då rödvingetrasten ännu inte häckade i trakten uppträdde arten tämligen allmänt vid sjön på flyttning , ofta i sällskap med andra trastar (B WAHLIN opubl. mskr.) . I nutiden passerar ett tämligen svagt sträck Tåkern i april och början av maj och ett betydligt starkare i oktober (se diagr.) , men i synnerhet höststräcket varierar mycket starkt i intensitet olika år . *Någon övervintring av denna art är ej känd från trakten.*

RINGTRAST

(T u r d u s t. t o r q u a t u s L.)

År 1846 uppges om denna art från Omberg att den är "sällsynt härstädes" (SUNDEVALL 1848). På senare tid har arten anträffats tre gånger i trakten. En ringtrast sågs vid Havsstjärten 28.5.50 (T. LINDÉN opubl. mskr.) ett ex. observerades på ~~ej närmare angiven plats~~ ^{Från} vid sjön 4.5.66 (HOLMBRING 1968) och slutligen sågs en ringtrast vid Svälinge 5.5.73 (ANON 1974a). Överhuvud taget anträffas ringtrasten mycket sällan i Östergötland.

KOLTRAST

(T u r d u s m. m e r u l a L.)

Koltrasten häckade på Omberg i början av 1800-talet (BOHMAN 1829, 1840) och arten nämns på 1870-80 talen från Väderstad och Omberg och samtidigt häckade arten i Hånparken i Västena (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 häckade arten, dock tämligen sparsamt, runt sjön samt på Säbyön och Lindön (SÖDERBERG 1929). På sistnämnda plats nämns arten åter som hackande 1915 (ENGHOLM 1916). På 1950-talet förekom arten allmänt på alla strandavsnitt, och den var utan tveivel den talrikaste trastarten i trakten (B WAHLIN opubl. mskr.). Detta är knappast längre fallet idag då taltrasten, björktrasten och koltrasten är ungefär lika talrika som häckande i strandskogen (FAHLANDER 1970, TFJ). Förutom som häckande uppträder koltrasten tämligen allmänt, dock inte i några större flockar, på sträcket i mars-april och september-oktober (se diagr.). Arten övervintrar regelbundet i trakten.

STENSKVÄTTA

(O e n a n t h e o e. o e n a n t h e (L.))

Denna art förekom allmänt i Väderstad på 1860- och 70-talen (SUNDSTRÖM 1888) och 1908-09 noterade SÖDERBERG (1929) den som en tämligen allmän häckfågel på kulturmarkerna runt Tåkern och, mera sparsamt, i torvgravar på Dags Mosse. Och under 1950-talet var arten likaså allmän runt sjön (B WAHLIN opubl. mskr.). Arten häckar fortfarande allmänt i trakten runt Tåkern, men i området närmast sjön har stenskvättan minskat p.g.a. den fortskridande igenväxningen. Förutom som häckfågel förekommer stenskvättan tämligen allmänt vid Tåkern på sträcket i april-maj och september (se diagr.).

BUSKSKVÄTTA

(S a x i c o l a r u b e t r a (L.))

Buskskvättan omnämns från Omberg redan på 1820-talet (BOHMAN 1829) och på 1870-talet skall den ha varit allmän i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 häckade buskskvättan i hagmarkerna runt Tåkern och på Dags Mosse (SÖDERBERG 1929). Fyrtio år senare uppges buskskvättan häcka tämligen allmänt i sankängarnas högstarrbälte (ÖHRN 1950) och 1954-55 förekom buskskvättan t.o.m. ^{allmänna} än stenskvättan vid sjön (B WAHLIN opubl. mskr.). Buskskvättan häckar fortfarande allmänt vid sjön, år 1971 häckade t.ex. 6 par enbart på Svanshals äng (BJÖRKMAN 1972a). Arten torde i någon mån vara gynnad av igenväxningen av strandzonen, men någon nämnvärd ökning av beståndet har inte kunnat förmärkas. Förutom under häckningstid uppträder buskskvättan tämligen allmänt vid Tåkern på vårsträcket i maj och på höststräcket i slutet av augusti och början av september (se diagr.).

SVART RÖDSTJÄRT

(P h o e n i c u r u s o c h r u r o s g i b r a l -
t a r i e n s i s (J F Gmelin))

Den svarta rödstjärten har två gånger observerats i Tåkernbygden .
En ♀ sågs vid sjön 30.4.60 (BERLIN 1961), och en ung ♂ sjöng i centrala
Vadstena i slutet av juni 1973 (EBENMAN , ELDERUD & NORDLUND 1974 , TFJ).

RÖDSTJÄRT

(P h o e n i c u r u s p . p h o e n i c u r u s (L.))

Rödstjärten anges ha varit allmän i Väderstad på 1870-talet och ha häckat
i Vadstena under det följande årtiondet (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 fann SÖDER-
BERG (1929) åttan som häckande på några ställen runt sjön . Sedan saknas uppgifter
fram till 1950 då arten nämns som förekommande på Omberg (HEDBERG 1950) , åren
1954-55 förekom rödstjärten sparsamt i strandskogarna , enstaka ex. noterades bl.a.
vid Hångers udde , Tovören , Säby och Furåsa (B WAHLIN opubl. mskr.). Under det se-
naste årtiondet har arten minskat starkt i trakterna runt Tåkern , 1969 noterades
t.ex. vid en inventering längs större delen av Tåkerns sydstrand (Östra Bankudd-
Hygnestad) endast 2 par (FAHLANDER 1970). Minskningen har fortsatt sedan dess och
rödstjärten är nu i det närmaste utgången som häckfågel från Tåkernbygden , 1972-73
häckade dock ett par i en holk vid Glånäs (G BJÖRKMEN pers. comm.). På sträcket i
maj och september uppträder dock rödstjärten alltså regelbundet (se diagr.) men
även här har en märkbar minskning skett , en minskning som tycks ha börjat omkring
1967/68 (TFJ).

NÄKTERGAL

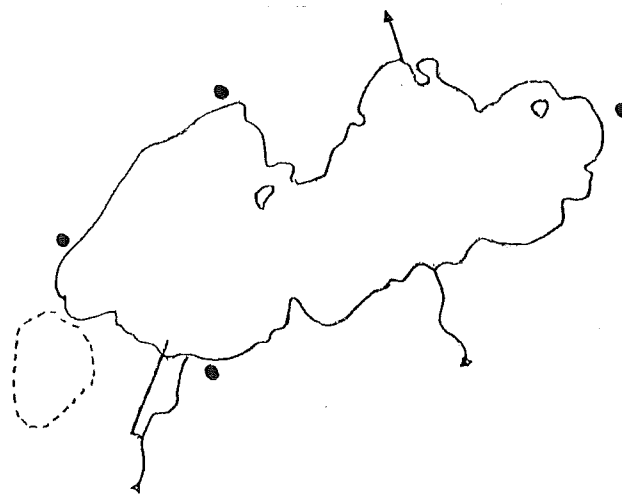
(L u s c i n i a l u s c i n i a (L.))

Ett par näktergalar uppehöll sig på Omberg 1862 där hanen sjöng hela våren
(SUNDSTRÖM 1888). Därefter iakttoogs inga näktergalar i trakten förrän 1911 då en ♂
hördes några dagar i juni vid Hovgården (ENGHOLM 1912e) och 1912 hördes en näkter-
gal vid Tistegården i Källstad och en vid Naddö NW Vadstena (ENGHOLM 1912a, 1913b).
Även 1913 förekom arten i trakten , närmare bestämt vid Rånstad och Väversunda
(ENGHOLM 1914b). Efter denna tillfälliga invandring försvann dock arten åter från
området . Fr.o.m. 1930-talet har näktergalen succesivt blivit allt talrikare i
Östergötland , i synnerhet i de östra delarna (se HOLMBRING 1972c) men det tog
lång tid innan expansionen nådde Tåkernbygden . Först 1958 dök näktergalen åter
upp vid sjön , nämligen 1 ♂ vid Svälinge 25.5 (MBF Journal). Därefter dröjde det
till 1964 innan arten åter noterades (FORSMAN , GUSTAVSSON & WAHLIN 1967) , men
sedan dess har näktergalar noterats relativt regelbundet vid sjön (se nedan) .

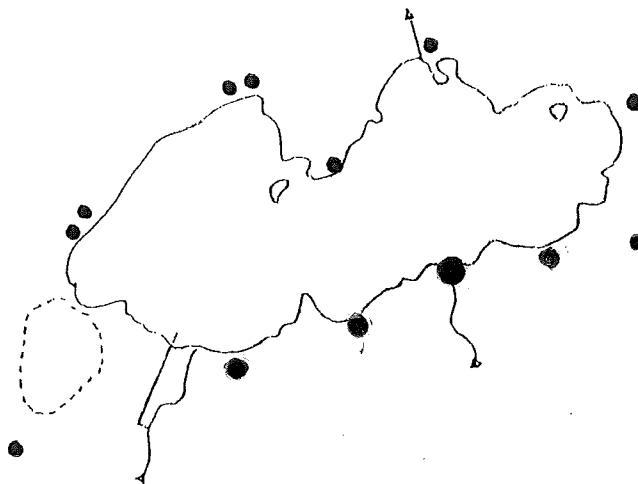
År	Antal sjungande ♂♂
1964	1
1965	2
1966	-
1967	-
1968	2
1969	-
1970	-
1971	1
1972	5
1973	4-5
1974	7-8

Källor : ELDERUD 1969, 1973c , TFJ m.fl.

Som synes är det först de allra senaste åren som näktergalen kan sägas ha etablerat en fast stam vid sjön . Fördelningen av observationerna kan utläsas ur kartorna nedan .

1911-13

1958-74

Antal sjungande ♂♂

20

1

Delvis kan näktergalens ökning sannolikt förklaras av den succesiva igenväxningen av strandzonen som skapat gynnsamma biotoper för arten . Någon häckning har dock inte ännu kunnat påvisas vid Tåkern . Näktergalen kommer normalt till Tåkern mellan 15 och 20.5 vilket är någon vecka senare än arten anländer till Östergötlands kustland .

BLÅHAKE

(*L u s c i n i a s . s v e c i c a* (L.))

Att blåhaken uppträder vid Tåkern på sträcket blev konstaterat först 9.5.65 då en ♂ ringmärktes vid Fstn (TFJ) . Sedan dess har blåhakar noterats nästan varje år i första hälften av maj månad (TFJ) , däremot finns märkligt nog endast en höstobservation av arten , 1 ex. vid Svälinge 20.10.73 (ANON 1974a). Troligen beror detta fenomen , som helt strider mot erfarenheterna från andra mellansvenska lokaler , snarare på den svaga ornitologiska aktiviteten på senhösten än på reella förhållanden . Alla blåhakar som har observerats vid Tåkern har tillhört nominatrasen.

RÖDHAKE

(*E r i t h a c u s r . r u b e c u l a* (L.))

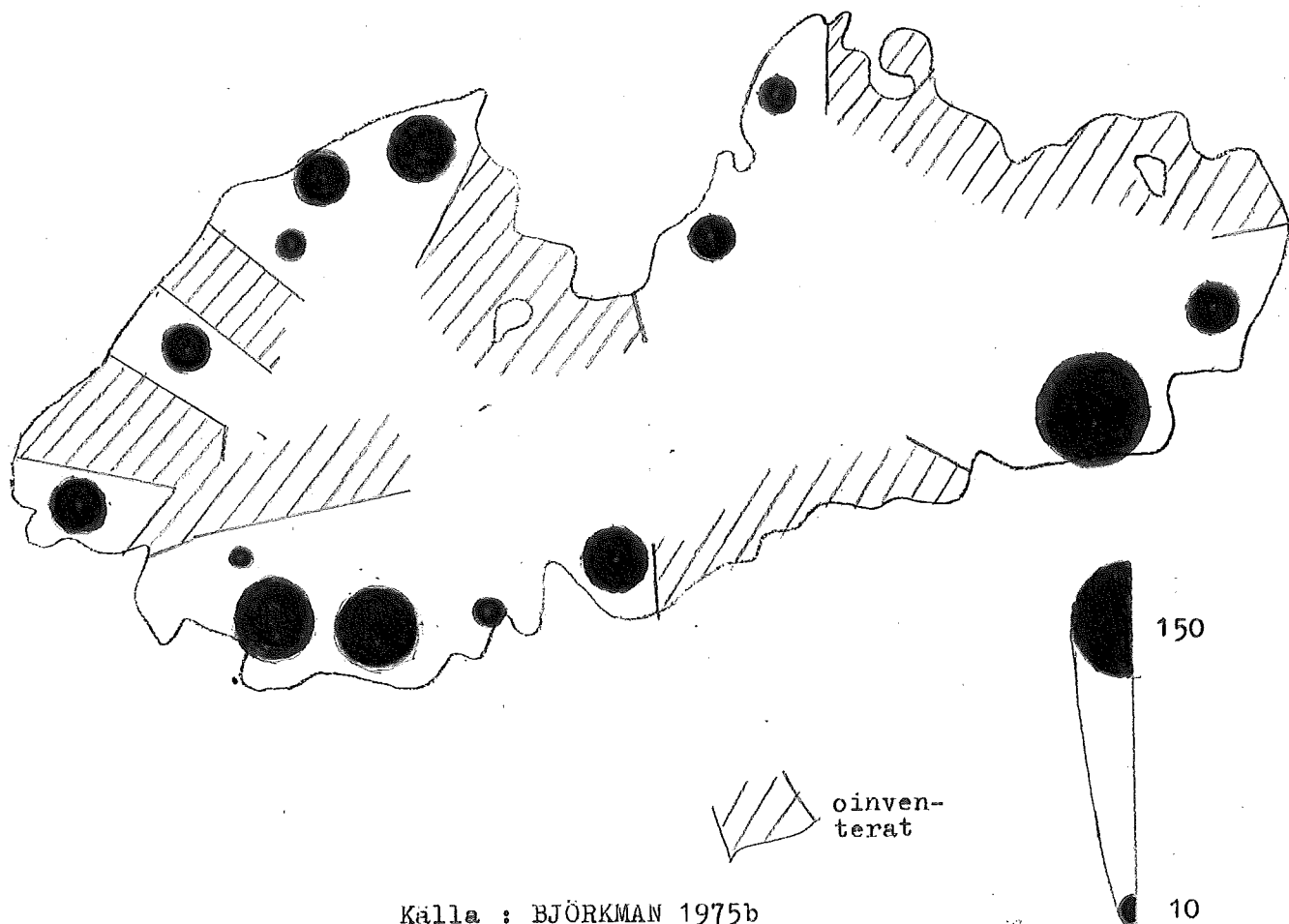
Rödhaken omnämns som förekommande på Omberg redan i början av 1800-talet (BOHMAN 1829,1840). På 1870-talet förekom arten allmänt i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888) men i trakten av Vadstena häckade arten inte på 1880-talet ehuru den var talrik vår och höst (SUNDSTRÖM 1888,1892). År 1908-09 synes rödhaken ha förekommit relativt sparsamt vid Tåkern , den uppges iakttagen vid St Hov , Glånås , Källstad och på Lindön (SÖDERBERG 1929). På 1950-talet var rödhaken en allmän häckfågel på Omberg (HEDBERG 1950) och tämligen allmän som häckande i strandskogarna runt Tåkern , där den dock var mycket allmän på sträcket vår och höst (B WAHLIN opubl. mskr.) . I nutiden är rödhaken en av de talrikaste häckfågeln i strandskogen , i antal endast överträffad av bofinken , lövsångaren och kanske strädpiplärkan . Arten är dock fortfarande betydligt allmännare på sträcket i april och september-oktober (se diagr.). Rödhakens ökning som häckfågel är en del av en generell process som pågått de senaste årtiondena och inneburit att de skogslevande fågelarterna blivit allt fler och talrikare i strandskogarna . Vintern 1877/78 övervintrade en rödhake i Vadstena (SUNDSTRÖM 1888) men sedan dess har ingen övervintring noterats .

SKÄGGMES

(*P a n u r u s b i a r m i c u s* (L.))

Skäggesens förekomst i Tåkern upptäcktes av en ren slump den 29.6.72 då en kull om 6 årsungar iakttogs vid en sällan befaren kanal i vassarna i sydväst. Den 1.7 spändes slöjnet upp i vassarna där ungfågeln iakttogs varvid en ad

o med ruvfläckar fångades , vilket väckte misstankar om en andra kull . Den 18.7 sågs 2 o^o som jagade varandra på samma lokal och sex dagar senare sågs även 2 o^o på en annan plats i vassarna , varav den ena sannolikt matade i ett bo (G BJÖRKMAN 1973a och pers. comm. , TFJ). Under vintern 1972/73 sågs en skäggesflock om 15 ex. ^{nära sommarens häckplats} och en om 5 ex. ca 700 m därifrån . Dessa utgjorde dock inte hela den övervintrande stammen i Tåkern , ty under sommaren 1973 räknades ca 25 par utspridda i sjöns vassar och två par anträffades utan att några närmare efterforskningar gjordes . Arten visade sig mycket produktiv , upp till 3 kullar producerades och under sensommaren var arten talrik , i synnerhet i sydvästra delen av sjön . I november räknades ca 400 ex. inom ett c. 3 km² stort område i sydvästra delen av sjön . Dessa var fördelade på mindre flockar vilket synes vara det normala förhållandet vintertid . Under senhösten iaktogs vid flera tillfällen "Höhenflüge" (se nedan) och ett visst utsträck från sjön förekom sannolikt varför det inte är osannolikt att de skäggesar som vintern 1973/74 dök upp på olika håll i Mellansverige härrörde från stammen i Tåkern (BJÖRKMAN 1974 ,TFJ). Trots detta häckade skäggesen mycket talrikt i sjön sommaren 1974 och detta år synes upp till 4 kullar ha förekommit . Vissa extremt sena iakttagelser av ungfåglar antyder att antingen en 5:e kull kan förekomma , eller att första kullens ungfåglar kan häcka redan kläckningsåret . Uppskattningar av artens numerär är svåra att göra men det bedöms att 300-500 par skägges häckade och att minst 3000-5000 ungfåglar producerades under häckningssäsongen 1974 . Inte oväntat ägde ett starkt utsträck rum under hösten 1974 , då upp till 3-400 ex. kunde iakttas i luften över vassarna på en gång (BJÖRKMAN 1975a). Ett stort antal skäggesar stannade dock kvar i Tåkern , vid en partiell inventering 16.2.75 noterades ca 650 ex. (se kartan nedan)

Skäggesarna i Tåkern börjar häckningssäsongen i slutet av mars då fåglarna sprider sig i vassarna antingen i enstaka par eller (oftast) i små kolonier om något 10-tal par. Boet läggs antingen i en Phragmitesvass, varvid inte allt för täta vassar med fast vassbotten föredras, eller i en Typha-tuva. Ett bo i en grästuva på fast botten har dock även anträffats. Fördelningen mellan bon i Typha- och Phragmitesbestånd är t.v. oklar. Skäggeskolonierna flyttar vanligen till en annan plats före varje ny kull. Efter häckningssäsongens och ruggningens slut i september uppstår en märkbar sträckoro bland skäggesarna. Denna yttrar sig i s.k. "Höhenflüge" (svensk term saknas), detta beteende som kan iakttas i synnerhet på morgonen och förmiddagen vackra dagar i september-november består i att skäggesar, ibland i hundratal, flockvis (oftast 10-20 ex.) stiger och faller över vassarna under intensivt "tjüngande". Då och då lösgör sig en flock ur mängden och sträcker ut från sjön på stor höjd, ofta så högt att fåglarna knappast kan observeras visuellt utan endast avslöjas av det karaktäristiska lätet. Utsträcket synes ske radiellt i alla riktningar från sjön. Om något återsträck till sjön förekommer är t.v. okänt. Under vintern är skäggesen strikt bunden till Phragmitesbestånden. Fåglarna uppträder i regel i små flockar om upp till 20 ex. men enstaka fåglar kan även iakttas. Vid störningar smälter dessa små flockar samman till större grupper om 50-60 ex. och även nattetid samlas skäggesarna i grupper om upp till ett par hundra ex. i någon tät vassdriva. Flockarna tycks under vintern förflytta sig i vassarna enligt ett f.n. okänt mönster. I februari-mars skingras vinterflockarna och skäggesarna uppsöker sina häckningsplatser.

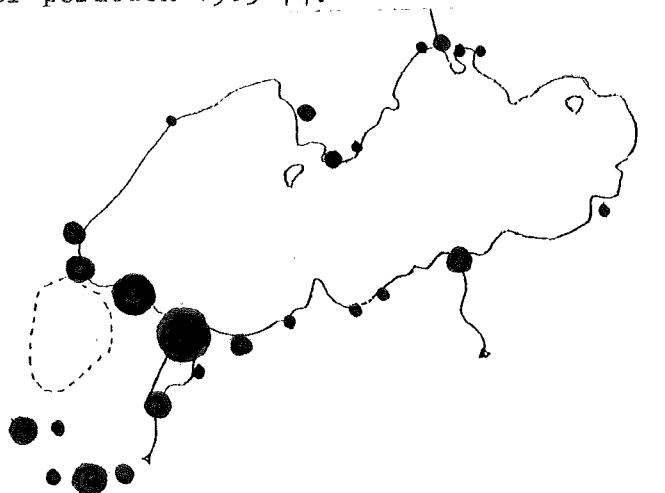
GRÄSHOPPSÅNGARE

(Locustella n. naevia (Boddaert))

Den första observationen av denna art vid Tåkern gjorden vid Källstad natten 6/7.5.50, alltså alldeles i början av artens invandring till Östergötland (CURRY-LINDAHL 1951). Nästa uppgift är från 1960 då en gräshoppsångare sjöng i Helveteskärret nära Svälinge 28.5 (MBF Journal) och omkring 1960 hördes arten även vid Ramstad (G. BJÖRKMAN pers. comm.). Fr.o.m. 1965 har gräshoppsångaren regelbundet uppträtt vid Tåkern i succesivt ökande antal som framgår av nedanstående tabell

År	Antal $\sigma\sigma^7$	Källor
1965	3	BERGENGREN 1966, TFJ
1966	2	TFJ
1967	7-8	TFJ
1968	≥ 2	KÄLLANDER 1970, TFJ
1969	10-15	ELDERUD 1970b, TFJ
1970	25-30	ELDERUD 1971, TFJ
1971	c. 20	ELDERUD 1972, TFJ
1972	25-30	ELDERUD 1973c, TFJ
1973	40	EBENMAN, ELDERUD & NORDLUND 1974, TFJ
1974	35-40	EBENMAN & NORDLUND 1975, TFJ

Huvuddelen av gräshoppsångarna står vanligen att finna på sträckan Renestad - Väversunda, andra pålitliga lokaler är Lorby träsk och södra delen av Hångerlandet (Långören-Havsstjärten), medan enstaka ex. kan anträffas litet varstans runt sjön. Under de senaste åren har dessutom upp till ett 10-tal gräshoppsångare ^{anträffats} på lämpliga lokaler på slätten SW Tåkern såsom Gottorp, St. Broby och Heda. Kartan nedan ger en ungefärlig bild av fördelningen av observationerna under perioden 1965-74.

Antal iakttagna $\sigma\sigma^7$

50

1

Egendomligt nog har , trots det stora antalet observationer , häckning av gräshoppsångare ej kunnat påvisas vid Tåkern , det torde dock få anses som säkert att sådan förekommer regelbundet och med flera par . Vad beträffar orsakerna till den kraftiga ökningen så står den givetvis i samband med artens allmänna ökning i Sverige , men sannolikt har även förändringarna av landskapet vid Tåkern under det senaste årtiondet spelat in . Igenväxningen av strandängarna torde nämligen ha inneburit en stark ökning av antalet lämpliga biotoper för denna art .

Gräshoppsångaren kommer till Tåkern omkring mitten av maj , medelankomst-datum 1965-74 har varit 20.5 och extremvärdena 12.5 resp. 25.5 (n=8). Insträcket är starkt koncentrerat i tiden och sångaktiviteten når sitt maximum redan i början av juni för att sedan snabbt avta (se diagr.) , normalt upphör sången i början av juli , men undantagsvis har sjungande gräshoppsångare hörts ända in i augusti . När höststräcket inträffar är okänt , endast en höstobservation föreligger från Tåkernbygden , den 22.9.74 (TFJ).

FLODSÅNGARE

(*Locustella fluviatilis* (Wolf))

Fyra gånger anträffad vid Tåkern ; en sjöng nära Fstn 6-7.7.65 (BERGENGREN 1966) , en hördes 26.5.66 vid Yxstad strand och en tredje vid Källstad 20-22.7.72 (ELDERUD 1973c). Slutligen sjöng en flodsångare vid Lorbyån 1 km E Kyleberg 29.6-11.7.74 (EBENMAN & NORDLUND 1975 , S CLASSON in litt.)

VASSÅNGARE

(*Locustella l. luscinoides* (Savi))

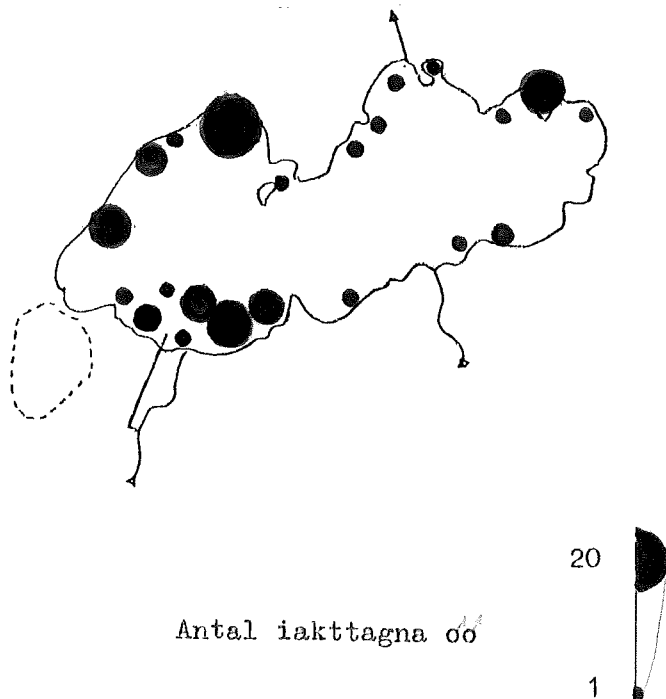
Denna i Sverige ytterst sällsynta art har två eller tre gånger påträffats i Tåkern . En vassångare sjöng 5.6-7.7.72 från en plats ca 300 m ut i vassen utanför Renstad och 1974 hördes åter en ♂ utanför Renstad 19.7.74 (BJÖRKMAN 1973b , TFJ , B EBENMAN pers. comm.) , dessutom finns en något osäker notering om 1 ex. som hördes W Ramstadkanalen 6.7.74 (TFJ).

TRASTSÅNGARE

(*Acrocephalus a. arundinaceus* (L.))

Trastsångaren noterades egendomligt nog för första gången i Tåkern så sent som 26.5.59 då 1 ex. hördes vid Holmsör (FRANSSON 1960). Därefter uppträdde 2 ex. vid Källstad resp. Säby i juni 1965 (BERGENGREN 1966 , EKSTAM 1971 , TFJ). Sedan iaktogs arten inte förrän 31.5.68 då en trastsångare nätfångades vid Fstn (ELDERUD 1969). År 1969 gjordes inga observationer av arten , men fr.o.m. 1970

har trastsångaren förekommit regelbundet vid Tåkern . Detta år noterades ca 10 $\overset{aa}{oo}$ i W delen av sjön , varav 4 på en plats med mycket litet inbördes avstånd (ELDERUD 1971 , TFJ). Följande år fanns också ca 10 ex. i sjön , varav 7 i W delen. (ELDERUD 1972 , HOLMBRING 1973a , TFJ) medan en ytterligare ökning konstaterades 1972 då ca 20 sjungande ex. noterades (ELDERUD 1973c, TFJ). År 1973 konstaterades för första gången häckning , och inalles hördes detta år 23-25 $\overset{aa}{oo}$ i sjön (EBENMAN , ELDERUD & NORDLUND 1974 , TFJ) , 1974 kom att innebära en viss minskning , endast 16 $\overset{aa}{oo}$ noterades och någon häckning påvisades ej detta år (EBENMAN & NORDLUND 1975 , TFJ). Trastsångaren är strikt bunden till Phragmites-vassar och förekommer därför huvudsakligen i västra delen av sjön som framgår av kartan nedan som återger artens ungefärliga fördelning i Tåkern 1965-74.

Tåkern utgör f.n. den viktigaste lokalen för trastsångare i Sverige och rymmer en stor del av det svenska beståndet , vissa år troligen mer än hälften (jfr HOLMBRING 1973a).

Trastsångaren anländer till Tåkern i slutet av maj , något efter gräshoppsångaren . Medelankomsttiden 1970-74 var 22.5 och extremvärdena 19.5 och 25.5 (n=4). Trastsångarens sångperiod överensstämmer ungefär med gräshoppsångarens men enstaka ex. fortsätter att sjunga längre fram i juli än som är normalt för den senare arten . 1974 hördes t.o.m. 1 ex. tillfälligt så sent som 1.9 (EBENMAN & NORDLUND 1975). I övrigt är inget känt om när arten lämnar området på hösten.

RÖRSÅNGARE

(A c r o c e p h a l u s s . s c i r p a -
c e u s (Hermann))

I motsats till vad som ibland påstås i litteraturen (BERGENGREN 1970 , JÄGERSKIÖLD 1919 , JÄGERSKIÖLD & KOLTHOFF 1926 , ÖHRN 1950) förekom rörsångaren allmänt i Tåkern redan i mitten av 1880-talet (SUNDSTRÖM 1888). Vid denna tidpunkt förekom arten , utom i Tåkern , endast i Skåne , vid Göteborg samt i den numera utdikade sjön Laxfjärden nära Norrköping . Rörsångaren synes alltså ha följt ungefär samma invandringsmönster som trastsångaren i nutiden . På 1890-talet var arten allmän och nästan lika talrik som sävsångaren i Tåkern och förekom litet varstans i sjön (ENGHOLM 1896, 1902a). Tio år senare (1908-09) anges rörsångaren vara en av sjöns allmännaste fåglar , talrikare än sävsångaren . Särskilt allmän var arten i Väversunda- och Källstadvikarna samt kring Lindön , Österkullen och Säbyön (SÖDERBERG 1929). År 1914 anges rörsångaren däremot ha varit fåtalig (NYQVIST 1914). PERSSON (1944) och ÖHRN (1950) ansåg däremot att arten var allmänt förekommande i sjön . 1954-55 var rörsångaren däremot avgjort fåtaligare än sävsångaren , och i motsats till förhållandena 1908-09 förekom den huvudsakligen i sjöns östra delar (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden är rörsångaren dock åter en av de talrikaste arterna i sjön och förekommer överallt i vassarna . Arten är i regel strikt bunden till Phragmites-vassar men häckning kan undantagsvis förekomma på annan biotop , i Vadstena där arten började häcka på 1910-talet (ROSENIUS 1926) har häckning förekommit i en syrenbuske (!) (ANON 1918) och möjligen har något liknande även skett på Lindön (se nedan under kärrsångare).

Rörsångaren kommer normalt till Tåkern i början av maj och blir sedan kvar till i slutet av september (se diagr.).

KÄRRSÅNGARE

(A c r o c e p h a l u s p a l u s t r i s
(Bechstein))

Knappt ett tiotal gånger funnen vid Tåkern . En fångades och ringmärktes vid Fstn 16.6.65 och uppehöll sig därefter strax W Fstn t.o.m. 23.6 (BERGENGREN 1966 , TFJ). Ett ex. uppges hörd vid Fstn 12.6.66 (TFJ), och ett ex. noterades på en ej närmare angiven lokal vid sjön 9.7.68 (HOLMBRING 1969). Därefter gjordes inga iakttagelser förrän 1971 då ett ex. sjöng vid Ramstad 10.6 och några veckor framåt (ELDERUD 1972). Från 1972 finns inga uppgifter men följande år hördes åter ett ex. i Ramstad 10.6 och två ex. sjöng i juni på en lokal c. 5 km SW sjön (EBENMAN , ELDERUD & NORDLUND 1974). 1974 sjöng återigen ett ex. vid Ramstad 8.6 och ett ex. på lokalen SW sjön i juni och varnade på samma lokal i början av juli (EBENMAN & NORDLUND 1975 , B BORGSTRÖM in litt.). Kärrsångaren tillhör de arter som med stor sannolikhet kan förväntas börja häcka vid Tåkern inom en snar framtid , om så ej redan har skett . Däremot torde den uppgift om häckning på Lindön 1904 som ENGHOLM (1905b) med en viss tvekan anför vara felaktig och sannolikt vara grundad på en rörsångarhäckning i en atypisk biotop (se ovan).

BUSKSÅNGARE

(A c r o c e p h a l u s d u m e t o r u m Blyth)

Upp ges halvt i början av
En busksångare ~~hörde~~ⁿ i juni 1966 på Hågerlandet (ROSENBERG 1972 , U LOHM in litt.) vilket även utgjorde det första fyndet i Östergötland

SÄVSÅNGARE

(A c r o c e p h a l u s s c h o e n o b a e n u s
(L.))

Sävsångaren var talrik vid Tåkern redan 1855 då "mångfaldiga säfsångare ...sjöngo" den 27.6 (C A WESTERLUND opubl. mskr.) , och även på 1870- och 80-talet var arten talrik (SJÖGREEN 1879 , SUNDSTRÖM 1888). Omkring sekelskiftet var sävsångaren mycket vanlig , dock inte fullt så talrik som rörsångaren (ENGHOLM 1896, 1902a m.fl.) variationerna från år till år var dock markanta (ROSENIUS 1926) , vissa år t.ex. 1914 saknades arten nästan helt (NYQVIST 1914). Ur de sporadiska uppgifter som finns om arten från 1900-talets förra hälft kan egentligen bara utläsas att sävsångaren häckade talrikt vid Tåkern under perioden (BERG 1913 ENGHOLM 1906, 1916 , PERSSON 1944 , SÖDERBERG 1929 , ÖHRN 1950). På 1950-talet var sävsångaren mycket allmänt förekommande och avgjort talrikare än rörsångaren (B WAHLIN opubl. mskr.) och förhållandena i nutiden är ungefär desamma , sävsångaren är mycket talrik runt hela sjön (EKSTAM 1971 m.fl.). *De allra sista årens har dock en vissmanskaning gjort sig märkbar (S. BJÖRKMAN pers comm.)* Sävsångaren är vid Tåkern mindre specialiserad i sitt biotopval än rörsångaren , boet läggs vanligen i en starrtuva eller videbuske , men häckning kan även förekomma i rena Phragmitesbestånd (PERSSON 1944 , SÖDERBERG 1929 , TFJ m.fl.) mer ovanligt är att boet , som en gång konstaterats på Lindön , läggs på torra marken under en hagtornsbuske (ENGHOLM 1916 , CURRY-LINDAHL 1959). Sjungande sävsångare har även då och då noterats på sädesåkrar ganska långt från själva sjön , men om häckning förekommit i dessa fall är mycket tvivelaktigt . Däremot förekommer häckning då och då i åar och mindre vattensamlingar på slätten runt sjön . Sävsångaren anländer till Tåkern i början av maj och blir kvar till i mitten av september .

GULSÅNGARE

(H i p p o l a i s i c t e f r i n a
(Vieillot))

Lokalnamn: Lövsångare

Denna art är sedan gammalt känd som något av en karaktärsart för Tåkernbygden vilket kontrasterar mot dess mycket sparsamma förekomsten i östra Östergötland . Gulsångaren förekom i trakten redan på 1840-talet (SUNDEVALL 1849 , LÖWENHJELM 1850, 1851). År 1854 uppges den förekomma "runt Wetteren" (WALLENGREN 1854) och 22.6 följande år nämns sjungande gulsångare från Väversunda storäng (C A WESTERLUND opubl. mskr.). På 1870-talet uppges arten förekomma sparsamt i Väderstad

(SUNDSTRÖM 1888) och 1897 nämns den från Omberg (LUNDBORG 1897). Från början av 1900-talet finns flera uppgifter om arten , 1908-09 var dess huvudtillhåll Säbyön samt parkerna vid Hovgården och Renstad (SÖDERBERG 1929) medan andra källor nämner Lindön som en viktig lokal (ENGHOLM 1916, ROSENIUS 1926) och gulsångare iaktogs även vid Holmsör (NYQVIST 1914). Även på 1920-talet var arten talrik i lundarna runt Tåkern och vid Omberg (EKMAN 1922 , JÄGERSKJÖLD & KOLTHOFF 1926 , LÖNNBERG 1924). Därefter finns inga uppgifter förrän på 1950-talet då gulsångaren alltfört var allmän runt sjön , så noterades t.ex. den 12-13.6.54 12 ex. på sträckan Hov-Lorbyån , 5 ex. vid Svanshals , ca 10 ex. på Hängerlandet och 5 ex. i Svälingeområdet (B WAHLIN opubl. mskr.) . I nutiden torde gulsångaren förekomma i ungefär samma utsträckning som för 20 år sedan , arten är givetvis betydligt fåtaligare förekommande än lövsångaren i strandskogen , men är ungefär jämförbar med svarthättan eller trädgårdssångaren till numerären . Förutom i strandskogen förekommer givetvis gulsångaren på Omberg och i de spridda lövdungarna kring gårdarna på slätten.

Gulsångaren är en av sista fåglar som anländer på våren , i mitten av maj , och en av de första som flyttar på hösten , i början av augusti.

SVARTHÄTTA

(S y l v i a a . a t r i c a p i l l a (L.))

Nämns från Omberg redan i början av 1800-talet (BOHMAN 1829, 1840 ZETTERSTEDT 1822). Därefter finns inga uppgifter om svarthättan förrän i mitten av detta århundrade , år 1950 förekom svarthättan alltjämt tämligen allmänt på Omberg (HEDBERG 1950) medan den var sällsynt vid själva Tåkern , 1948-56 noterades arten endast tre gånger vid sjön , Lindön 16.5.48 , mellan Källstad och Väversunda 23.5.48 samt vid Björnnacken 12-13.6.54 . Sedan dess har en avsevärd ökning skett och arten häckar nu som ovan nämnts ungefär lika talrikt som gulsångaren i strandskogen . Talrikast iaktas dock arten alltjämt under vårsträcket i maj (se diagr.

). Svarthättan anländer till området i början av maj och stannar till slutet av september.

HÖKSÅNGARE

(S y l v i a n . n i s o r i a (Bechstein))

Endast en gång anträffad vid Tåkern ; en juv. ringmärkt vid Fstn 29.8.69 (ELDERUD 1970b, TFJ).

TRÄDGÅRDSSÅNGARE

(S y l v i a b. b o r i n (Boddaert))

Trädgårdssångaren häckade mycket allmänt i Vadstenas trädgårdar på 1880-talet (SUNDSTRÖM 1888, 1892) och 1908-09 var den mycket vanlig vid Tåkern och häckade bl.a. på Lindön (SÖDERBERG 1929). 1914 förekom trädgårdssångaren på flera platser vid Holmsör (NYQVIST 1914) och två år senare nämns arten åter som häckande på Lindön (ENGHOLM 1916). År 1948-56 förekom trädgårdssångaren ungefär lika talrikt som lövsångaren i strandskogen (B WAHLIN opubl. mskr.) och sannolikt hade ingen nämnvärd förändring i förekomsten skett sedan seklets början. I nutiden är trädgårdssångaren betydligt fåtaligare som häckfågel än lövsångaren men talrikare än de övriga sångarna i strandskogarna. Trädgårdssångaren kommer till Tåkern i mitten av maj, och under resten av denna månad och början av juni passerar ett svagt sträck trakten. Det likaledes svaga höststräcket synes i huvudsak ske i augusti, men trädgårdssångar uppträder, åtminstone vissa år ända fram i slutet av september (se diagr.).

TÖRNSÅNGARE

(S y l v i a c. c o m m u n i s Latham)

I början av seklet förekom törnsångaren ännu talrikare än trädgårdssångaren vid Tåkern (ROSENIUS 1926, SÖDERBERG 1929), och bl.a. häckade många par i Gatörens dunge. Även 1948-55 häckade arten tämligen allmänt runt sjön och bofynd gjordes bl.a. vid Nissasjön (B WAHLIN opubl. mskr.). På senare år har törnsångaren dock endast häckat sparsamt vid sjön, fåtaligare än trädgårdssångaren. Artens minskning kan sannolikt sättas i samband med den successivt tätande vegetationen i strandzonen. Törnsångarens ankomsttid och sträck överensstämmer ungefär med trädgårdssångarens, men de sista törnsångarna lämnar normalt trakten redan i början av september (se diagr.).

ÄRTSÅNGARE

(S y l v i a c. c u r r u c a (L.))

Ärtsångaren häckade 1908-09 bl.a. på Holmsör och hördes vid Glänås, Hovgården och på Gatören (SÖDERBERG 1929) och år 1954-55 förekom den något sparsammare än törnsångaren, men var en säker häckare i de lövskogsbevuxna delarna av strandskogen (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden häckar ärtsångaren alltjämt fåtaligare än törnsångaren i strandskogen, men det är osäkert i vilken mån någon förändring av artens absoluta numerär skett. Ärtsångaren anländer till Tåkern i första hälften av maj och vårsträcket räcker månaden ut, något egentligt höststräck kan inte urskiljas i det begränsade observationsmaterialet (se diagr.).

LÖVSÅNGARE

(P h y l l o s c o p u s t r o -
c h i l u s ssp.)

Denna art förekom på 1870-talet sparsamt i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 var lövsångaren en av de allmännaste fåglarna vid Tåkern och förekom talrikt överallt (SÖDERBERG 1929). Fyrtiofem år senare påträffades arten alltjämt mycket allmänt som häckfågel runt sjön (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden är lövsångaren den i särklass allmännaste häckfågeln i Tåkerns strandskogar, betydligt talrikare än bofinken. De första lövsångarna kommer ^{överallt} till Tåkern i slutet av april, och under maj månad passerar ett kraftigt sträck av arten sjön. Höststräcket som inträffar i augusti-september är mera långdraget och numerärt svagare (se diagr.). Det är oklart om de lövsångare som häckar vid Tåkern tillhör nominatrasen eller den nordliga *acredula*-rasen, men huvuddelen av de lövsångare som passerar sjön på sträcket torde tillhöra den senare formen.

GRANSÅNGARE

(P h y l l o s c o p u s c o l l y b i t a s s p .)

Gransångaren påträffades för första gången vid Tåkern 3.5.51 då 1 ex. iakt - togs på Hångers udde (B WAHLIN opubl. mskr.) . Den iaktogs sedan sporadiskt under 1950-talet och början av 1960-talet , men under de senaste tio åren har arten visat sig vara en årsviss ehuru fåtalig sträckfågel vid Tåkern. På våren pågår sträcket från mitten av april till mitten av maj medan höststräcket , då arten uppträder oregelbundnare än på våren , äger rum omkring månadsskiftet september/oktober (TFJ) , 1969 gjordes dock en något osäker observation så tidigt som 23.8 (B PETERSSON in litt.). År 1961 häckade ett par gransångare under en enbuske vid Svälinge (bo med 7 pull. 10.6) (C G ERIKSSON 1963) , den enda säkert kända häckningen i Östergötland . Rastillhörigheten hos de iakttagna gransångarna är inte helt klar , de fåglar som passerar på sträcket måste rimligen tillhöra rasen abietinus medan det inte kan uteslutas att de fåglar som häckade vid sjön kan ha tillhört nominatrasen .

GRÖNSÅNGARE

(P h y l l o s c o p u s s i b i l a t r i x
(Bechstein))

Grönsångaren skall på 1870- och 80-talen ha förekommit sparsamt i Väderstad och på Omberg (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 fann SÖDERBERG arten i parken vid Hovgården och vid Renstad medan den saknades på andra lokaler runt sjön (SÖDERBERG 1929), och den 1.6.14 hördes en ♂ sjunga vid Holmsör (NYQVIST 1914). Under perioden 1948-56 förekom arten i de flesta strandskogarna runt sjön , den bästa lokalen en dunge innanför Gatören avverkades dock under perioden (B WAHLIN opubl. mskr.). Även i nutiden häckar grönsångaren litet varstans i strandskogen , men i tämligen litet antal , arten är i själva verket den fåtaligaste av "skogssångarna" , mindre allmän än både lövsångare , trädgårdssångare , svarthätta och gulsångare . Talrikare förekommer grönsångaren på vårsträcket i maj månad , medan höststräcket endast avsatt svaga spår i observationsmaterialet (se diagr.).

LUNDSÅNGARE

(P h y l l o s c o p u s t r o c h i l o i d e s
v l i r i d a n u s Blyth)

Lundsångaren har endast två gånger anträffats vid Tåkern ; 1 ♂ sjöng 9.6.67 i Lorby träsk och en annan ♂ hördes 22.6.73 vid Hygnestad (EBENMAN , ELDERUD & NORDLUND 1974 , TFJ).

KUNGSFÅGEL

(*R e g u l u s r. r e g u l u s* (L.))

Förekom "skäligen talrikt" vid Omberg på 1820- och 30-talen , "i synnerhet i skogen mellan Westerlösa Häradshöfd.Bost. och Wetteren" (BOHMAN 1829,1840) och 1846-1848 var arten "allmän hela året" på Omberg (LÖWENHJELM 1850 , SUNDEVALL 1848). Kungsfågeln var också talrik i Väderstad på 1870-talet medan den uppges vara sparsam på Omberg 10 år senare (SUNDSTRÖM 1888) , vid Vadstena var den samtidigt allmän på senhöstarna . År 1908-09 förekom arten sparsamt vid Tåkern , sparsammare än rödhaken (SÖDERBERG 1929). 1948-56 var kungsfågeln regelbunden i strandskogen och häckade säkerligen ehuru inget bofynd gjordes (B WAHLIN opubl. mskr.). Däremot är det tveksamt om häckning förekommit i strandskogen under det senaste årtiondet då mycket få observationer gjorts under häckningstid . Under vinterhalvåret , och i synnerhet under senhösten,är kungsfågeln däremot talrik (se diagr.). På Omberg häckar arten däremot givetvis . En avsevärd ökning av beståndet har gjort sig märkbar de senaste åren , sannolikt som en följd av de exceptionellt milda vintrarna.

GRÅ FLUGSNAPPARE

(*M u s c i c a p a s. s t r i a t a* (Pallas))

Uppges ha varit allmän i Väderstad på 1870-talet och ha häckat i Vadstena 10 år senare , 1887 anträffades t.o.m. ett bo i portgången till slottet i Vadstena (SUNDSTRÖM 1888,1892). År 1908-09 förekom den grå flugsnapparen sparsamt vid Tåkern där den iaktogs vid Hov och Renstad samt på Gatören (SÖDERBERG 1929). Under perioden 1948-56 förekom arten som en sparsam häckare vid sjön på ungefär samma sätt som 1908-09 (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden är den grå flugsnapparen alltfört en relativt sparsam häckare , även om en viss ökning troligen skett sedan 50-talet . Något talrikare förekommer arten under vårsträcket i maj , medan höststräcket knappast är märkbart i observationsmaterialet (se diagr.).

SVARTVIT FLUGSNAPPARE

(*F i c e d u l a h. h y p o l e u c a* (Pallas))

Omkring år 1800 synes denna art ha varit sällsynt i Östergötland men på 1820-talet hade den redan blivit tämligen allmän på Omberg (BOHMAN 1829,1840 , LUNDBORG 1897). På 1870-talet var arten allmän i Väderstad och tio år senare uppges arten häcka i Vadstena (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 var arten allmänt förekommande i lövdungar och parker runt Tåkern samt på Lindön och Säbyön (SÖDERBERG 1929). 1948-56 var den häckande populationen gles i strandskogen , endast enstaka par anträffades (B WAHLIN opubl. mskr.). Förhållandena i nutiden är likartade , stammen i strandskogen är i allmänhet rätt gles beroende på bristen på lämpliga botträd i den relativt unga skogen . Däremot förekommer den svartvita flugsnapparen , nu som i seklets början , talrikt i parker och dungar med

äldre lövträd . Även den svartvita flugsnapparen förekommer tämligen talrikt på vårsträcket i maj , hos denna art är dock även höststräcket i augusti-september påvisbart i observationsmaterialet (se diagr.).

MINDRE FLUGSNAPPARE

(F i c e d u l a p . p a r v a (Bechstein))

Den mindre flugsnapparen har endast tre gånger påträffats i Tåkernbygden . Ett ex. iaktogs vid Höje på Omberg 13-15.6.64 (FORSMAN , GUSTAVSSON & WAHLIN 1967 , C ELDERUD in litt. , TFJ). En ♂ sågs pvid Älvarums udde på norra Omberg 14.5.67 (TFJ) och slutligen sjöng ett ex. i utkanten av Dags Mosse 14.5.72 (ELDERUD 1973c).

JÄRNSPARV

(P r u n e l l a m . m o d u l a r i s (L.))

Denna art nämns från Omberg redan 1829 (BOHMAN 1829) . Möjligt är att järnsparven sedan länge besökt västligaste Östergötland på sträcket , år 1866 sägs nämligen att den "ofta blifvit observerad" i Motalatrakten (HOLMGREN 1866). Ännu vid sekelskiftet var arten dock utomordentligt sällsynt , även på sträck , i Östergötlands östra delar (LUNDBORG 1897 , LÖNNBERG 1926). I samband med den starka ökningen av denna art i Östra Sverige sedan 1950 har järnsparven även blivit allt vanligare i Tåkerns omgivningar . Ännu 1948-56 sågs ^{arten} järnsparven bara en enda gång vid själva sjön , nämligen vid Väversunda skola och Dags Mosse 15.4-20.4.54 , medan den under samma period förekom betydligt oftare på Omberg (B WAHLIN opubl. mskr.). ^{1957 noterade dock} Redan år 1960 konstaterades dock för första gången häckning av järnsparv i strandskogen då ett bo anträffades vid Hov 26.5 (^{SV om sjön (FORSBERG 1960)} KÄRRSGÅRD & ERIKSSON 1961). Det är dock inte omöjligt att arten kan ha förekommit tidigare på t.ex. Omberg utan att uppmärksammas , redan vid sekelskiftet häckade troligen järnsparven så pass nära som vid Ämmeberg i sydostligaste Närke (LÖNNBERG & NICOLIN 1926). I nutiden häckar järnsparven sparsamt-sällsynt i strandskogen , isynnerhet i yngre granbestånd och i liknande terräng på Omberg . Arten är dock betydligt talrikare på vårsträcket i slutet av april och i maj samt på höststräcket i september (se diagr.).

ÄNGSPIPLÄRKA

(A n t h u s p . p r a t e n s i s (L.))

Ängspiplärkan nämns från Omberg redan på 1820-talet (BOHMAN 1829) och 1861 sköts ett ex. av arten i Väderstad 8.5 (SCHÖTT 1909) och på samma ort anges arten vara allmän på 1870-talet (SUNDSTRÖM 1888). Huruvida arten vid denna tid häckade i trakten är okänt . Så var i varje fall inte fallet på 1890-talet , men arten förekom talrikt på sträcket (ENGHOLM 1896,1902a). År 1908-09 häckade dock några få par ängspiplärka på Källstad strand och Dags Mosse (SÜDERBERG 1929). På 1940-talet tycks arten ha ökat i antal , även om den alltjämt betecknades som sparsam , häckning förekom nulitet varstans kring sjön och på Dags Mosse (PERS-SON 1944, ÖHRN 1950). Även på 1950-talet uppges ängspiplärkan inte ha varit särskilt talrik som häckande , ehuru den förekom på många håll runt sjön , tex. vid

Tovören . Däremot var arten talrik på vårsträcket (B WAHLIN opubl. mskr.). I början av 1960-talet hade arten ökat betydligt i antal och ökningen fortsatte under hela sextiotalet och vid årtiondets slut var ängspioplärkan en av de talrikaste arterna i strandzonen . På vissa strandavsnitt var det bara 40-50 m mellan paren (EKSTAM 1971). På Svanshals äng som inventerades under åren 1969-71 fanns på en areal om ca 25 ha 6 par 1969 , 5 par 1970 och 10 par 1971 (BJÖRKMAN 1972a). Det verkar som om arten skulle gynnas av minskat bete och de första igenväxningsstadierna på strandängarna . Man torde dock kunna vänta att ängspioplärkan åter kommer att minska då igenväxningen framskrider . Arten uppträder även talrikt på sträcket i april-maj och september (se diagr.).

TRÄDPIPLÄRKA

(A n t h u s t. t r i v i a l i s (L.))

De äldre uppgifterna om denna art är mycket sparsamma . Den uppges ha varit allmän i Väderstad på 1870-talet (SUNDSTRÖM 1888) och 1908-09 fann SÖDERBERG (1929) arten vara vanlig i lövdungarna runt sjön och på Dags Mosse. 1915 uppges arten häcka på Lindön (ENGHOLM 1916). På 1950-talet häckade arten allmänt runt sjön , på Hångerlandet var trädpiplärkan den näst lövsångaren den talrikaste arten , och den var ^{även} vanlig på övriga strandavsnitt (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden är förhållandena likartade , trädpiplärkan är troligen den tredje talrikaste arten i strandskogarna efter lövsångaren och bofinken . Trädpiplärkan uppträder även relativt talrikt på vårsträcket men ^{endast} höststräcket har avsatt svaga spår i observationsmaterialet (se diagr.).

RÖDSTRUPIG PIPLÄRKA

(A n t h u s c e r v i n u s (Pallas))

Den rödstrupiga piplärkan iaktogs första gången vid Tåkern 30.4.50 då 1 ex. sträckte mot N över Hånger (WESTER 1952) , och sedan dess har arten ett åttal gånger anträffats vid sjön . Följande observationer föreligger ^{b.a.} (i två ex. sågs vid sjön 14.9.52 (Lfkl protokoll) , sedd vid Tovören 22.8.62 (C ELDERUD in litt.) och 1 ex. sett vid sjön 9.5.65 (Lfkl protokoll). På senare år har arten uppträtt relativt allmänt i trakten på hösten (BERGENGREN 1970a , EBENMAN & NORDLUND 1975 , TFJ). Däremot föreligger endast en vårobservation från senare tid , 2 ex. vid Renstad 18.5.74 (EBENMAN & NORDLUND 1975 , TFJ).

SÄDESÄRLA

(M o t a c i l l a a. a l b a L.)

Sädesärlan förekom allmänt i Väderstad på 1870-talet och häckade 10 år senare talrikt i Vadstena (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 nämns arten som häckande från Dags Mosse (SÖDERBERG 1929) och 35 år senare uppges sädesärlan häcka allmänt vid Tåkern varhelst sjöstranden är tillräckligt fast som t.ex. vid stränderna i nord och nordost, på Lindön, Säbyön och de olika örarna (PERSSON 1944). Även 1950 sägs arten häcka allmänt på gallstränderna (ÖHRN 1950) och under 1950-talets första hälft häckade sädesärlan tämligen allmänt vid sjön, vida talrikare än gulärlan (B WAHLIN opubl. mskr.). På senare år har sädesärlan, liksom gulärlan, blivit betydligt fåtaligare i strandzonen, omkring 1970 var dessa båda arter ungefär lika talrika (EKSTAM 1971, FAHLANDER 1970) men sedan dess har gulärlans minskning skett snabbare än sädesärlan och den senare är med uppskattningsvis 20-25 häckande par i strandzonen idag ungefär dubbelt så talrik som gulärlan (U EKSTAM opubl. mskr.). Även detta innebär dock givetvis en mycket stark minskning i förhållande till numerären i äldre tid. Minskningen torde, liksom hos gulärlan ha sin grund i strandzonens igenväxning, ute på slätten längre bort från sjön är arten alltjämt allmän. Sädesärlan uppträder även talrikt vid sjön på sträck i april och augusti-september. Särskilt på höststräcket uppträder arten stundom mycket talrikt (se diagr.). Normalt anländer sädesärlan till Tåkern i början av april och stannar till i mitten av september.

FORSÄRLA

(M o t a c i l l a c . c i n e r e a
Tunstall)

Denna art har endast två gånger anträffats vid Tåkern ; ett ex. sågs på Tranören 26.3.49 (NYMAN m.fl. 1950 , Lfkl protokoll) och två ex. anträffades på en ej närmare angiven plats vid sjön 1.12.65 (HOLMBRING 1967).

GULÄRLA

(M o t a c i l l a f l a v a s s p p .)

Två av de i Sverige företrädde raserna har anträffats vid Tåkern.

Gulärsla

(M o t a c i l l a f . f l a v a (L.))

Gulärslan anges i början av 1800-talet ej ha varit sällsynt vid Omberg (BOHMAN 1829,1840) och i Väderstad skall arten ha varit allmän på 1870-talet . På 1880-talet ^{upptäckts} gulärslan t.o.m. förekomma på Omberg (SUNDSTRÖM 1888). På 1890-talet var arten tämligen allmän på lämpliga lokaler runt sjön (ENGHOLM 1896,1902a) och år 1908-09 förekom gulärslan i spridda par , i synnerhet på gallstränderna men även på angränsande fält och ängar (SÖDERBERG 1929) . Isynnerhet strandängarna och gallstränderna runt Källstadviken synes ha haft en stark stam av gulärslor omkring sekelskiftet . Att gulärslor stundom häckade på torra biotoper rätt långt från sjön nämns även 1914 (NYQVIST 1914). År 1944 och 1950 beskrivs artens förekomst i termer som tyder på att ingen större förändring av förekomsten skett sedan sekelskiftet (PERSSON 1944,ÖHRN 1950). Under första hälften av 1950-talet häckade gulärslan sparsamt vid Tåkern (B WAHLIN opubl. mskr.). Under hela 1960-talet har gulärslan minskat vid Tåkern , 1969 konstaterades på en sträcka om ca 5 km av Tåkerns sydstrand endast 10 häckande par (BJÖRKMAN 1972a,FAHLANDER 1970,EKSTAM 1971). Minskningen har fortsatt sedan dess och 1974 fanns arten endast kvar på 10-12 lokaler (U EKSTAM opubl. mskr.). Primär orsak till minskningen är troligen förändringen av strandzonens vegetation , en viss minskning av denna art har dock konstaterats även på andra lokaler i landskapet. Möjligen har även antalet gulärslor som passerar Tåkern på sträcket minskat något de senaste åren , men detta är mera osäkert . Gulärslans vårsträcke vid sjön är tämligen kraftigt och omspanner i stort sett maj månad medan höststräcket är svagare och äger rum i augusti-början av september (se diagr.).

Nordlig gulärsla

(M o t a c i l l a f l a v a t h u n b e r g i
(Billberg))

Gulärlor tillhörande denna ras ingår bland de gulärlor som passerar Tåkern vår och höst , närmare undersökningar över förekomsten har dock aldrig gjorts.

SIDENSVANS

(*B o m b y c i l l a g . g a r r u l u s (L.)*)

Mycket få äldre uppgifter finns om denna art . Sidensvansar nämns från Omberg vintern 1845/46 (SUNDEVALL 1848) ; arten uppträdde 12.12.1887 och en månad framåt i Vadstena (SUNDSTRÖM 1892) och i samma trakt var sidensvansen exceptionellt talrik vintern 1913/14 (ENGHOLM 1914a). Under det senaste årtiondet har sidensvansar , i från år till år starkt varierande antal , rapporterats från trakten runt sjön från mitten av oktober till i slutet av mars (se diagr.). Någon gång har flockar om upp till 120 ex. iakttagits men flockstorlekar om några tiotal ex. är vanligast.

VARFÅGEL

(L a n i u s e. e x c u b i t o r L.)

Varfågeln förekom sällsynt i Väderstad på 1870-talet och 1 ex. sköts i Rök 15.3.1869 (SUNDSTRÖM 1888) och arten uppges även ha skjutits vintertid i Vadstena (CARLSSON 1894). Därefter finns inga uppgifter om arten förrän under perioden 1948-56 då varfågeln förekom regelbundet höst och vår vid Tåkern, särskilt i oktober och mars-april ehuru enstaka iakttagelser gjordes så tidigt som i slutet av augusti och så sent som i början av maj. Särskilt uppträdde arten på våtarna vid Holmsör och Svanshals (B WAHLIN opubl. mskr.). Förhållandena i nutiden är ungefär likartade, varfåglar uppehåller sig regelbundet vid Tåkern från början av oktober till mitten av april, talrikast under sträckperioderna i oktober-november och mars-april (se diagr.). Under vintern förekommer arten fåtaligare, men enstaka ex. övervintrar regelbundet. De övervintrande varfågeln förekommer särskilt på maderna vid sydvästra delen av sjön vid Ramstad-Renstad samt vid Svälinge (TFJ), där den för arten lämpliga biotopen med öppna marker och spridda buskage finns.

TÖRNSKATA

(L a n i u s c. c o l l u r i o L.)

Anges som sparsamt förekommande i Väderstad på 1870-talet och vid Höje på Omberg häckade ett par 1885-86 (SUNDSTRÖM 1888). SÖDERBERG⁽¹⁹²⁹⁾ nämner inte törnskatan varför man får anta att den inte förekom i Tåkerns närhet 1908-09. De första konkreta uppgifterna om arten är först från 1950-talet, då arten häckade regelbundet på vissa strandavsnitt där lämplig biotop förekom, t.ex. vid Nissasjön och Hånger (B WAHLIN opubl. mskr.). Förhållanden i nutiden är ungefär likartade, arten är relativt sparsam vid själva sjön där häckning dock har påvisats här och var t.ex. vid Fstn, Svälinge^{Hjälgestad} och Hånger och förekommer^{tvåställen} på flera andra håll. Törnskatan häckar dock även på många håll i sjöns omgivning, bl.a. på Omberg och Isberga kullar (TFJ). Förutom som häckfågel förekommer törnskatan vid sjön på sträcket i maj och augusti (se diagr.).

STARE

(S t u r n u s v. v u l g a r i s L.)

Lokalnamn : Gråstare (juv.) , Gridelinstare, Svartstare (ad.)

Staren är sedan gammalt känd som en extremt talrik sträckgäst vid Tåkern , där stora flockar rastar i vassarna . Även som häckfågel är staren sedan länge allmänt förekommande i trakten . Ändassedan 1880-talet finns uppgifter om talrik häckning , i synnerhet i anslutning till bebyggelse , både på slätten runt sjön och på Omberg (ENGHOLM 1896 , SUNDSTRÖM 1888 , SÖDERBERG 1929 m.fl.). Ur de relativt knapphändiga uppgifterna om det häckande beståndet kan inga bestämda slutsatser om förändringar i förekomsterna . Det är dock som rastande i de stora vassarna som stararna gör sig mest bemärkta vid Tåkern . Redan på 1880-talet sägs att "på höstkvällarne vid solnedgången flyger oerhört stora skaror över vassarna" (SUNDSTRÖM 1888), och liknande uppgifter om mycket stora starflockar i juli och augusti (ENGHOLM 1896,1902 , SÖDERBERG 1929). På 1940-talet noterades en viss minskning (PERSSON 1944) men i början av 1950-talet förekom arten åter i extremt stora flockar (B WAHLIN opubl. mskr.). Vid denna tid hade en förändring skett i jämförelse med förhållandena omkring sekelskiftet i så måtto att de största starflockarna nu noterades på vårsträcket i april . Så är alltjämt fallet , de extremt stora starflockarna om 10000-tals ex. uppträder huvudsakligen i april månad , medan arten under sensommaren och hösten förekommer i flockar om några hundra till några tusen ex. (se diagr.). Nedan återfinns de observationer av starflockar om minst 10000 ex. som gjorts sedan 1950.

datum	antal ex.	lokal	källa
10.4.51	20000+5000+1000		B WAHLIN opubl. mskr.
20.4.58	10000	Svälinge	MBF Journal
23.4.58	20000	"	"
19.4.62	15000	"	"
20.4.62	100000	"	"
10.4.63	30000	"	"
12.4.64	10-20000	"	"
10.10.64	>10000	Fstn	TFJ
22.10.64	10000	"	TFJ
14.4.65	10000	Svälinge	MBF Journal
15.4.68	≥50000	Fstn	TFJ
17.4.68	100000	"	TFJ
18.4.68	15000	Ramstad	TFJ
9.4.69	10000	"	TFJ

18.4.70	15000	Renstad	TFJ
22.4.73	50-75000	Furåsa	TFJ

Dessa extremt stora flockar iakttas bara sporadiskt då stora skaror starar samlas för att övernatta i vassarna , men flockar om några tusen ex ses regelbundet under vår , sensommar och höst (se diagr.). Staren är en av de första flyttfågeln som anländer om våren , vanligen i slutet av februari eller början av mars och arten stannar också ovanligt länge på hösten , de sista starflockarna lämnar normalt trakten under loppet av november . Vissa vintrar t.ex. 1972/73 eller 1974/75 övervintrar smärre starflockar vid sjön .

STENKNÄCK

(C o c c o t h r a u s t e s c. c o c c o -
t h r a u s t e s L.)

Första gången stenknäcken noterades i trakten var 3.5.41 då 4 ex. observerades vid Stocklycke på Omberg (VON ESSEN 1942). Inga observationer är kända från det följande kvartsseklet, men fr.o.m. 1964 har stenknäckor iakttagits mer eller mindre regelbundet. De flesta observationerna har gjorts på Omberg, där Stocklycke förblivit den säkraste lokalen men där arten uppträtt på flera andra platser som t.ex. Älvarums udde (TFJ m.fl.). Något bofynd har veterligen inte gjorts, men det förefaller tämligen säkert att stenknäcken häckar på Omberg eftersom flera observationer från häckningstid föreligger. Vid själva Tåkern uppträder stenknäcken betydligt fåtaligare, vid Fstn har arten t.ex. bara noterats två gånger de senaste tio åren (TFJ). Vid Sjötuna har stenknäckor dock noterats vid upprepade tillfällen sedan 1965, även under häckningstid, och det är sannolikt att arten häckar på denna lokal (TFJ, B PETTERSON in litt. & pers. comm.). Något egentligt sträck av stenknäckor har inte kunnat påvisas, arten har sporadiskt iakttagits även vintertid vid sjön. Den 28.3.65 sågs en flock om hela 18 ex. på Omberg, men det är osäkert hur denna observation skall tolkas.

GRÖNFINK

(C h l o r i s c. c h l o r i s (L.))

Grönfinken förekom på 1870-talet sparsamt i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888) medan arten 1908-09 häckade allmänt vid Holmsör och i utkanten av Dags mosse (SÖDERBERG 1929). Därefter saknas uppgifter fram till 1950-talet då arten anges förekomma ganska regelbundet under häckningstid i för arten lämplig terrän. Under höstarna uppträdde grönfinken talrikare, i artrena flockar om upp till c. 50 ex. eller i blandflockar tillsammans med andra finkfåglar (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden häckar grönfinken i strandskogen, men inte särskilt talrikt. Talrikare uppträder arten alltjämt under vinterhalvåret och i synnerhet under senhösten (se diagn.),

STEGLITS

(C a r d u e l i s c. c a r d u e l i s (L.))

På 1870-talet betecknas steglitsen som 'ej allmän' i Väderstad och under det följande årtiondet anges den ha förekommit sparsamt på Omberg. I Vadstena kunde arten vid samma tid observeras året runt och häckade även (bo funnet i Hamnparken 1885) (SUNDSTRÖM 1888). År 1907 uppges steglitsen häcka rätt allmänt i lövängar runt Tåkern (ENGHOLM 1908a) men därefter finnsvinga angivelser förrän 1944-45 då enstaka fåglar noterades i april (VON ESSEN 1945, 1946). Under åren 1948-56 observerades arten vid **många** tillfällen under månaderna mars-september sällan i något större antal, och utan att häckning med säkerhet kunde påvisas (B WAHLIN opubl. mskr.).

Förhållandena i nutiden är ungefär likartade . Trots att veterligen inget bofynd gjorts iakttags steglitsen regelbundet vid Tåkern under häckningstid. Sedan 1965 har upprepade observationer under häckningstid gjorts vid Hånger, Svålinge, Sjötuna, Svanshals äng , Renstad och Holmen och arten har mera tillfälligt iakttagits på ytterligare drygt 10 lokaler i sjöns närhet ^(TFJ). Under häckningstid iakttags steglitsen i regel endast parvis eller enstaka , men fr.o.m. september uppträder kringstrykande flockar om upp till 50 ex. vid sjön . Dessa flockar tycks dock antingen lämna trakten eller skingras i november-december ty under januari-april har de iakttagna steglitsflockarna sällan varit större än 5-10 ex. (se diagr.). Någon förändring i artens förekomst under häckningstid kan inte spåras i observationerna från den senaste 20-årsperioden , däremot har en märkbar ökning av iakttagelserna under vinterhalvåret inträffat de senaste åren , sannolikt en följd av de milda vintrarna. Steglitsen är överhuvudtaget mycket sparsamt förekommande som häckfågel i Östergötland , och Tåkernområdet torde vara en av artens bästa lokaler i landskapet.

GRÖNSISKA

(C a r d u e l i s s p i n u s (L.))

Grönsiskan uppges 1846 vara "allmän hela året" på Omberg (SUNDEVALL 1848) och även i Väderstad var arten allmän på 1870-talet medan den blivit sparsam på Omberg tio år senare (SUNDSSTRÖM 1888). År 1908-09 sågs grönsiskan i maj-juni på Holmsör och Gatören , vid Hovgården och på Lindön och Säbyön (SÖDERBERG 1929). Under 1950-talet häckade grönsiskan alltjämt i strandskogarna (B WAHLIN opubl. mskr.) och på Omberg (HEDBERG 1950). I nutiden är det osäkert om grönsiskan längre häckar i strandskogen , i varje fall annat än sporadiskt. Däremot häckar arten givetvis fortfarande på Omberg, och under vinterhalvåret , särskilt under hösten , uppträder grönsiska ofta i stora flockar vid Tåkern ^(se diagr.). Det verkar också som om observationerna , efter en vågdal omkring 1970 , ökat i antal de senaste åren (TFJ).

HÄMPLING

(C a r d u e l i s c. c a n n a b i n a (L.))

Hämplingen förekom på 1870-talet sparsamt i Väderstað (SUNDSTRÖM 1888) och under 1880-talet uppträdde arten endast på sträck i Vadstena (SUNDSTRÖM 1892). År 1908-09 häckade hämplingen emellertid talrikt på många håll runt Tåkern, t.ex. på Åsby och Yxstad strand samt i utkanterna av Dags Mosse. Talrikast var arten dock i Gatörens dunge där 1909 minst ett 10-tal par häckade (SÖDERBERG 1929) och året därpå omnämns en häckning i Hospitalsträdgården i Vadstena (ENGHOLM 1911). I början av 1950-talet förekom hämplingen tämligen allmänt på lämpliga lokaler i sjöns omgivning (B WAHLIN opubl. mskr.). På senare år har hämplingen häckat sparsamt, lokalt tämligen allmänt, i strandskogarna. Arten tycks vara gynnad av strandområdenas igenväxning och synes öka i antal i de buskmarker som uppstått bl.a. utmed sydstranden. Förutom som häckfågel förekommer hämplingen även vid Tåkern på sträcket i april-maj och augusti-oktober (se diagr.). Vårsträcket kulminerar i maj månad vilket är anmärkningsvärt sent, mer än en månad efter att det bofasta beståndet anlant. Höststräcket är mera utsträckt men omfattar i stort sett augusti och september, styrkan av höststräcket synes bero av häckningens utfall resp. år. 1972 t.ex. då häckningsresultaten var ovanligt goda iaktogs flockar om upp till 200 ex. i september (ELDERUD 1973c, TFJ). Någon övervintring eller övervintringsförsök är ej känt från Tåkernbygden.

GRÅSISKA

(C a r d u e l i s f. f l a m m e a (L.))

En ♀ av denna art sköts i Väderstad 13.4.1865 (SCHÖTT 1909) och på 1880-talet skall gråsiskan ha varit talrik på Omberg vår och höst (SUNDSTRÖM 1888). Därefter omnämns inte arten förrän omkring 1950 då gråsiskan uppträdde regelbundet men inte särskilt talrikt vid Tåkern från september till april (extremdata 22.9 resp. 17.4) (B WAHLIN opubl. mskr.). På senare år har gråsiskor iakttagits vid Tåkern tämligen regelbundet under vinterhalvåret från början av september till slutet av april, huvudsakligen dock från mitten av oktober till början av mars^(se diagr.). Arten varierar mycket starkt i antal år från år, vissa vintrar görs endast enstaka observationer av ett fåtal fåglar medan den andra år kan förekomma i mycket stora flockar. Så var t.ex. arten extremt talrik vintern 1972/73. Redan i slutet av september 1972 började stora flockar dyka upp och redan i mitten av oktober uppträdde gråsiskan i flockar om 1000 ex. Omkring årsskiftet sågs dagligen flockar om 2000-4000 ex i Väversundavassen och antalet kulminerade omkring 20.2.73 då uppskattningsvis 10000 gråsiskor iaktogs vid Väversunda. Därefter minskade antalet snabbt, den sista stora flocken (1000 ex.) sågs 3.3.73, men enstaka gråsiskor iaktogs så sent som 28.4 vid Svälinge (EBENMAN, ELDERUD & NORDLUND 1974, TFJ m.fl.). Det är tydligt att Tåkerns stora vassar kan erbjuda näringsunderlag för ett mycket stort antal gråsiskor.

SNÖSISKA

(C a r d u e l i s h o r n e m a n n i
e x i l i p e s (Coues))

Fåglar med snösiskans dräktkaraktärer har iakttagits tillsammans med gråsiskor vid ett par tillfällen de senaste åren. Den 15.10, 3.11 och 17.12 1972 sågs enstaka 'typiska' snösiskor i gråsiskflockar (ELDERUD 1973c, B PETERSSON in litt.) och 20.2.73 sågs flera ex. i den stora gråsiskflocken vid Väversunda (EBENMAN, ELDERUD & NORDLUND 1974).

VINTERHÄMPLING

(C a r d u e l i s f. f l a v i r o s t r i s (L.))

Vinterhämplingen förekom i början av 1900-talet rätt allmänt i mindre flockar på vårsträcket (ENGHOLM 1907). Under perioden 1948-54 noterades arten däremot endast några enstaka gånger i mars-april (B WAHLIN opubl. mskr.) den 25.3.50 sågs dock så mycket som ca 80 ex. i en flock (Lfkl protokoll). Under det senaste årtiondet har vinterhämplingen observerats sporadiskt, enstaka eller i små flockar i oktober-mars (se diagr.), dock ej varje år (EBENMAN & NORDLUND 1975, TFJ).

DOMHERRE

(P y r r h u l a p. p y r r h u l a (L.))

Domherren häckade på Omberg på 1840-talet (SUNDEVALL 1848, LÖWENHJELM 1850), vid denna tid var arten m. el. m. okänd som häckfågel i Sydsverige vilket dock kanske snarare berodde på bristande undersökningar än att arten var sällsynt. På 1880-talet var arten ^{däremot} sällsynt sommartid på Omberg, i början av juni 1870 sågs arten dock, och den häckade troligen på berget (SUNDSTRÖM 1888). I Vadstena förekom domherren vid denna tid talrikt vår och höst och de flesta vintrar, vintern 1886/87 saknades arten dock (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 nämns arten för första gången från själva Tåkerns närmaste omgivning, där den då endast förekom om hösten (SÖDERBERG 1929). Ännu på 1950-talet var domherren typisk höst- och vintergäst i strandskogen som i mars-april försvann till sina häckplatser på Omberg eller i den södra skogsbygden (B WAHLIN opubl. mskr.). Sedan mitten av 1960-talet har dock domherrarna allt oftare observerats i strandskogen även under häckningstid, och det är sannolikt att arten numera häckar sparsamt där, ehuru inget bofynd veterligen ännu gjorts. Alltjämt är arten dock talrikast höst och vinter (se diagr.).

ROSENFINK

(C a r p o d a c u s e. e r y t h r i n u s
(Pallas))

Rosenfinken uppträdde för första gången i Tåkernbygden 1964 då arten noterades vid Höje på Omberg 13-16.6, den 15.6 sågs t.o.m. 2 ♂♂, en utfärgad och en outfärgad (FORSMAN, GUSTAVSSON & WAHLIN 1967, TFJ). Därefter noterades arten inte förrän 1968 då 1 ex. hördes vid Fstn 3.6 och 2 ex. 4-14.6, det är dock inte helt säkert att det var fråga om 2 ex. då båda fåglarna aldrig hördes eller sågs samtidigt (ELDERUD 1969). Följande år sjöng återigen en rosenfink vid Fstn i början av juni (ELDERUD 1970b). 1970 blev det första år då arten uppträdde i större antal vid Tåkern, 1 ex. sjöng på Omberg 4-5.6 och ett annat vid Svälinge 9.6, vid Hygnestad sågs i juni ett par under omständigheter som tydde på häckning och vid Fstn slutligen sjöng tidvis upp till 3 ♂♂ under perioden 4-16.6 (ELDERUD 1971, HOLMBRING 1971, TFJ). Under de tre följande åren minskade antalet observationer, 1971 observerades sålunda endast en fågel som sjöng vid Fstn 27.5-3.6 (ELDERUD 1972, TFJ) och 1972 noterades arten överhuvud taget inte i Tåkernbygden. 1973 återkom rosenfinken dock, en utfärgad ♂ sjöng vid Gottorp 31.5 (EBENMAN, ELDERUD & NORDLUND 1974, TFJ). År 1974 slutligen skedde ett mycket kraftigt uppsving i observationerna, ett uppsving som dock sannolikt finner sin förklaring i att rosenfinken var föremål för en inventering detta år. Nedan sammanfattas observationerna under året:

Omberg : Inalles ca 10 ♂♂ sedda & fördelade enligt nedan
 S tocklycke: max. 5 ♂♂ 2-11.6 (1 utf. 4 outf.)
 Skidbacken : 1 ♂ 2.6
 Älvarums udde : 1 ♂ 31.5
 Enängen : 1 ♂ 7.7
 Hjässan : 2 ♂♂ 31.5-1.6 (1 utf. 1 outf.)
 Höje : 1 ♂ 25.5
 Tåkern : Minst 5 ♂♂ fördelade enligt nedan :
 Väversunda: 1 ♂ 2.6
 Kvarnstugan: 1 ♂ 1-22.6 (outf.)
 Kylebergsudden : 1 ♂ 27.6
 Svälinge : 3 ♂♂ 1-11.6 (2 utf. 1 outf.)

Dessutom iaktogs även 1 ♂ vid Kushult S Ödeshög. Inalles fanns alltså minst 15 ♂♂ runt Tåkern sommaren 1974. Av de 11 ex. där uppgifter finns om dräkten var 4 utfärgade (36 %) och 7 outfärgade (64 %) (SÖDERBERG, OLOFSSON & FROMHOLTZ 1975, J FROMHOLTZ in litt.). Även om ökningen 1974 troligen delvis endast är skenbar är det tydligt att rosenfinken håller på att etablera sig som ett regelbundet inslag i traktens fågelfauna och det torde endast vara en tidsfråga innan den första häckningen påvisas.

TALLBIT

(P i n i c o l a e. e n u c l e a t o r (L.))

Lokalnamn : Vaktel (!)

Tallbiten förefaller i början av 1800-talet ha uppträtt m. el. m. regelbundet vintertid i Ombergsbygden (BOHMAN 1829,1840). På 1880-talet uppges det att arten ses då och då på Omberg och hösten 1883 sågs tallbitar även i Vadstena (SUNDSTRÖM 1888). Under 1900-talet har arten däremot varit sällsynt i trakten , endast två noteringar är kända . Tallbitar iaktogs i Vadstena 20.12.42 (FAXÉN 1944) och flockar av arten uppträdde vid sjön i mars 1957 (G BERGENGREN pers. comm.).

OBEST. KORSNÄBBAR

(*L o x i a* sp. n o n d e t.)

Till arten ej bestämda korsnäbbar , vanligen sannolikt tillhörande den mindre arten , har under de senaste årtiondena ofta anträffats i Tåkerns strandskogar och på Omberg (B WAHLIN opubl. mskr. , TFJ). Observationerna har gjorts under hela året , även under häckningstid , men antalet fåglar varierar betydligt år-från år.

MINDRE KORSNÄBB

(*L o x i a* c. c u r v i r o s t r a L.)

Den mindre korsnäbben nämns från Omberg redan i början av 1800-talet (BOHMAN 1829,1840 , ZETTERSTEDT 1822). På 1870-talet var arten tämligen allmän i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888). Endast ett fåtal säkra observationer av mindre korsnäbb har gjorts vid Tåkern på senare år , de flesta på hösten , men som nämnts ovan torde huvuddelen av de ej artbestämda korsnäbbar som iakttas i området tillhöra denna art.

STÖRRE KORSNÄBB

(*L o x i a* p y t y o p s i t t a c u s Borkhausen)

Även den större korsnäbben skall på 1870-talet ha varit tämligen allmän i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888). På senare år har endast ett fåtal säkra observationer av denna art gjorts , vanligen på våren .

BÄNDELKORSNÄBB

(*L o x i a* l e u c o p t e r a b i f a s c i a t a
(C L Brehm))

Bändelkorsnäbben har aldrig anträffats vid själva Tåkern men har tre gånger uppträtt i trakten kring sjön . Två fåglar ($\sigma^2 + \varnothing$) sköts i Vadstena hamnpark 29.9.1889 (SCHÖTT 1909) och en mindre flock av arten sågs vid Schwarzwald på Omberg 19.5.57 (ERIKSSON 1958). Slutligen iaktogs tre ex. i ett lärkträdsbestånd på Omberg 28.11.72 (ELDERUD 1973c).

BOFINK

(F r i n g i l l a c . c o e l e b s L .)

Bofinken förekom på 1870-talet allmänt i Väderstad och 10 år senare uppges att arten vissa år övervintrade i Vadstena men att den inte häckade där (SUNDSTRÖM 1888). Åren 1908-09 häckade bofinken litet varstans runt Tåkern , men i synnerhet vid Holmsör och Hovgården (SÖDERBERG 1929) och 1915 nämns bofinken även som häckande på Lindön (ENGHOLM 1916). Även på 1940- och 50-talen förekom bofinken allmänt vid Tåkern (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden är bofinken den näst lövsångaren talrikaste häckfågeln i strandskogen , och förekommer talrikt överallt runt sjön . Bofinken uppträder även talrikt vid sjön på sträcket . Vårsträcket kan vara mycket starkt omkring månads-skiftet mars/april , ibland med flockar om 1000-tals ex. , vanligen σ^{σ} . Honorna anländer normalt i mitten av april och sträcket är i regel slut före april månads utgång. Höststräcket är svagare och mera utdraget och räcker från mitten av augusti till slutet av oktober .

BERGFINK

(F r i n g i l l a m o n t i f r i n g i l l a L .)

Bergfinken nämns 1908-09 som 'utmärkande' för Dags Mosse (SÖDERBERG 1929) men om detta skall fattas så att arten häckade där är osäkert . Under senare år har flera observationer av arten ^{gjorts} under häckningstid . En utfärgad ^{sålvind} olockade (i skogen vid Glänås 25.6.64 (TFJ , C ELDERUD in litt) , par sågs mellan Kyleberg och Lorby 1965 (C ELDERUD in litt.) , 1 par nära Hånger 12.5.66 (TFJ) , en sjungande σ^{σ} noterad omkring midsommartid 1968 (ELDERUD 1970b) 4 par sågs vid Lorby i slutet av maj 1969 (ELDERUD 1970b) , sjungande hanar ^{noterade} vid Svanshals udde 17.5.70 och vid Fstn 19.5.70 (ELDERUD 1971 , TFJ) och slutligen ännu en sjungande hane vid Hygnestad 12.5.72 (TFJ). Någon säker häckning har dock ej kunnat påvisas vid sjön . På sträcket har arten sedan länge varit känd som en talrik gäst vid Tåkern . På 1940- och 50-talen var bergfinken allmän både på vår- och höststräck , dock förekom den något talrikare på våren då flockar om upp till 300 ex. iakttogs . Vårsträcket omfattade vid denna tid mars-april och räckte någon gång in i maj medan höststräcket kom igång först i slutet av oktober (VON ESSEN 1944 , B WAHLIN opubl. mskr.). På senare årt har en viss förskjutning av sträcktiderna skett så att vårsträcket numera regelbundet räcker in i maj och höststräcket börjar redan i slutet av september (se diagr.). Vissa år förekommer också massuppträdanden av arten då flockar om upp till 10000 bergfin- kar har iakttagits . Sådana invasioner har sålunda noterats hösten 1965 och vå- rarna 1969 och 1973 . Under normala omständigheter uppgår dock bergfinkflockarna dock bara till några hundra ex. Ibland övervintrar arten även , dock knappast varje vinter .

KORNSPARV

(E m b e r i z a c. c a l a n d r a L.)

Skall ha häckat vid Omberg, varifrån en äggkull av arten är känd (WESTERLUND 1878). När äggkullen togs är okänt men tiden torde falla inom intervallet 1855-78, snarast inom dess senare hälft.

ORTOLANSPARV

(E m b e r i z a h o r t u l a n a L.)

Ortolansparven betecknas på 1870-talet som 'ej allmän' i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888), och åren 1908-09 iakttog SÖDERBERG (1929) arten endast en gång (Källstad, sommaren 1909). På 1910-talet skedde dock möjligen en liten ökning av förekomsten (FRIES 1949, NYQVIST 1914). Därefter saknas alla uppgifter fram till åren 1948-55 då arten endast uppträdde mycket sporadiskt, t.ex. vid Holmen 3.5.48, arten var vid denna tid att betrakta som en tillfällig gäst i området (B WAHLIN opubl. mskr.). Under 1960-talet försvann arten nästan helt från Östergötland, men vid Tåkern har arten dock uppträtt tämligen regelbundet under det senaste årtiondet. Följande observationer föreligger:

- 1965 : 1 ♂ vid Kyleberg 12-13.5, 1 ex. ringmärkt vid Fstn 20.5 (BERGENGREN 1966, HØLMBRING 1967, TFJ).
1966 : 1 ♂ vid Hedakärret 12.5 och 1 ♂ vid Fstn 24.6 (TFJ).
1967 : Inga iakttagelser.
1968 : 1 ex. sjöng vid Fstn 2.6 (ELDERUD 1969, TFJ).
1969-70 : Inga iakttagelser.
1971 : Minst 3 ♂♂ sjöng i allén vid Hovgården i juni (ELDERUD 1972, TFJ).
1972 : 1 ex. sjöng vid Yxstad strand 15.6 (ELDERUD 1973c).
1973 : 2 ♂♂ sågs vid Sjötuna 6.5 (EBENMAN, ELDERUD & NORDLUND 1974, TFJ).
1974 : 1 ♂ vid Glänås i slutet av maj och 1 ♂ vid Hov 9.6 (EBENMAN & NORDLUND 1975).

Trots denna något oregelbundna förekomst är Tåkernområdet en av de säkraste lokalerna för ortolansparv i Östergötland idag.

VIDESPARV

(E m b e r i z a r. r u s t i c a Pallas)

Har två gånger anträffats vid Tåkern. 1 ex. sett vid Holmen 3.5.51 (H WIGSTEN enl. J.-Å. HØLMBRING) och en sjungande ♂ vid Svålinge 31.4-1.5.74 (EBENMAN & NORDLUND 1975, S CLASSON in litt.). Arten är överhuvud taget mycket sällsynt i Östergötland.
6/2
1866-1908 ej närmare angiven lokalvidsjön 20.7.73 (Lvk 00)

GULSPARV

(E m b e r i z a c. c i t r i n e l l a L.)

Gulsparven förekom på 1870-talet talrikt i Väderstad (SUNDSTRÖM 1888), men 10 år senare uppges arten endast förekomma vintertid i Vadstena (SUNDSTRÖM 1888). År 1908-09 var gulsparven allmän på lämpliga lokaler runt sjön, och bofynd gjordes även ute på Lindön (SÖDERBERG 1929). Även i början av 1950-talet var arten tämligen allmän där biotopen passade arten, t.ex. mellan Nissasjön och Sandby (B WAHLIN opubl. mskr.). Fr.o.m. ca 1960 minskade gulsparven dock kraftigt vid Tåkern, liksom på andra håll i Syd- och Mellansverige. Minskningen drabbade både de häckande och de övervintrande gulsparvarna och beståndet tycks ha varit som minst omkr. 1967-68, sedan dess har en markerad ökning skett och f.n. torde stammen vara väl så kraftig som på 1950-talet. Förutom som häckfågel förekommer gulsparven givetvis även som övervintrare i Tåkerbygden. De övervintrande gulsparvarna synes anlända till trakten succesivt under september-november varefter den övervintrande stammen tycks hålla sig relativt konstant fram till månadsskiftet februari/mars varefter en snabb avflyttning tycks ske (se diagn.). Under högvintern har under de senaste åren flockar om upp till drygt 100 ex. uppträtt tämligen regelbundet.

DVÄRGSPARV

(*Emberiza pusilla* (Pallas))

Endast en gång anträffad vid sjön ; ett hontecknat ex. iakttogs 29.4.74 vid Fstn (EBENMAN & NORDLUND 1975).

SÄVSPARV

(*Emberiza s. schoeniclus* (L.))

Denna art ^{uppträdde} redan i slutet av 1800-talet vid sjön , där den bl.a. förekom vid Svanshals , Källstad , Lindön och Tranören (ENGHOLM 1896). År 1908-09 förekom sävsparven allmänt runt hela sjön , allmännast förekom arten vid Österkullen , i Furåsavassen samt vid Holmsör och Renstad , d.v.s. på lokaler där täta Phragmitesbestånd förekom i anslutning till Salix-snår (SÖDERBERG 1929). Även 1944 och 1950 förekom arten allmänt överallt runt sjön där biotopen var lämplig (PERSSON 1944 , ÖHRN 1950), och även under 1950-talet häckade sävsparven talrikt på alla strandavsnitt där vass förekom i tätare bestånd (B WAHLIN opubl. mskr.). Under det senaste årtiondet har arten ökat ytterligare och i nutiden häckar sävsparven mycket allmänt i starren och videsnåren runt hela sjön , arten synes vara gynnad av den fortskridande igenväxningen av strandzonen (EKSTAM 1971 , TFJ). Ekologiskt synes sävsparven föredra lokaler där täta Phragmitesruggar förekommer i nära anslutning till kraftiga högstarrbestånd och/eller videsnår . Boet kan förläggas antingen i en starrtuva eller (oftast lågt) i en videbuske . ^{Arten} Ifråga om flyttning^{er} har en klar förändring^{skett} sedan sekelskiftet , då kom sävsparvarna i allmänhet till sjön i mitten av april och lämnade den åter i september-oktober (ENGHOLM 1896 , SÖDERBERG 1929). Själva tidpunkterna för sträcket har inte förskjutits särskilt kraftigt , men istället har övervintring blivit allt vanligare på senare år . Första gången detta förekom var såvitt känt 1943/44 (VON ESSEN 1944) och övervintring eller övervintringsförsök har sedan dess förekommit åtminstone 1960/61, 61/62 samt varje vinter sedan 1968/69 (ELDERUD 1970b, 1972, 1973c , TFJ , MBF journal). Antalet övervintrande fåglar har även ökat starkt , flockar på upp till 200-250 ex. har iakttagits de senaste milda vintrarna.

LAPPSPARV

(*Calcarius l. lapponicus* (L.))

Lappsparven har på senare år iakttagits tämligen regelbundet under senhösterna på slätten runt Tåkern och 1973 gjordes även en iakttagelse på våren (EBENMAN , ELDERUD & NORDLUND 1974 , EBENMAN & NORDLUND 1975 , ELDERUD 1973c , HOLMBRING 1973 , B EBENMAN pers. comm.).

SNÖSPARV

(*Plectrophenax nivalis* (L.))

På 1880-talet förekom snösparven allmänt vintertid (okt.-apr.) i trak-

terna runt Tåkern (SUNDSTRÖM 1888). Därefter finns inga upplysningar förrän åren 1950-55 då arten flera gånger iaktogs i mars-april (senast 17.4.55), den 2.3.51 sågs t.o.m. en flock om mer än 200 ex. (B WAHLIN opubl. mskr., Lfkl. protokoll). De senaste 20 åren har snösparvar rapporterats nästan varje vinter, särskilt i oktober samt under snösmältningen i mars-april då arten gärna håller till på stubbåkrarna (TFJ, MBF Journal m.fl.). Vanligen uppträder fåglarna i flockar om några tiotal ex., men flockar om upp till 200 ex. har noterats flera gånger (se diagr.

). Förekomsten svänger starkt från år till år, tillgången har varit särskilt ymnig vårarna 1958, 61, 62, 69, 70 och 74 samt hösten 1973. Normalt kan snösparvar ses i trakten från mitten av oktober till mitten av april men 1970 sågs 1 ex. så sent som 25.4 (TFJ), det förefaller som om de sista fåglarna som ses på våren i regel skulle vara honor.

GRÅSPARV

(P a s s e r d. d o m e s t i c u s (L.))

Lokalnamn: Täckling, Gråtäckling

Gråsparven omnämns som allmän i bygden från 1860-talet och framåt (SCHÖTT 1909, SUNDSTRÖM 1888). Även 1908-09 var arten allmän runt sjön (SÖDERBERG 1929) och på 1950-talet karaktäriseras den som allmän häckare vid bebyggelse runt hela sjön (B WAHLIN opubl. mskr.). Förhållandena är i stort sett likartade i nutiden. Under vintern uppträder gråsparvarna mycket ofta i blandade flockar tillsammans med t.ex. pilfink eller gulsparv, men inte ens då avlägsnar den sig någon längre sträcka från bebyggelsen.

PILFINK

(P a s s e r m. m o n t a n u s (L.))

Denna art förekom 1908-09 ännu talrikare än gråsparven vid Tåkern (SÖDERBERG 1929) och på 1950-talet var pilfinken likaledes vanlig som häckande vid bebyggelse i trakten (B WAHLIN opubl. mskr.). I nutiden häckar pilfinken allmänt vid gårdarna runt sjön, men arten är mindre bunden till bebyggelse än gråsparven. Detta gäller framförallt under vinterhalvåret, men även under häckningstid kan pilfinken stundom slå sig ner en bit från närmaste människoboning, 1971 t.ex. hittades ett pilfinkbo i ett träd på Svanshals äng (BJÖRKMAN 1972a).

Arten är fortfarande talrikare som häckande än gråsparven.